

ДРАГАН БОЖОВИЋ*
Скупштина Црне Горе
Подгорица

УДК 316.75:316.752
Монографска студија
Примљен: 04.02.2016
Одобрен: 11.02.2016
Страна: 559-572

ИДЕОЛОШКИ ЗАОКРЕТ У КАНАДСКОЈ ПОЛИТИЦИ БЕЗБЈЕДНОСТИ - ХАРПЕРОВ НЕОКОНЗЕРВАТИВИЗАМ

Сажетак: Идеологија либералног интернационализма у канадском контексту полази од индивидуалних слобода и одговорности, поштовања мултикултурног контекста и заједничког идентитета базираном на њему, као и прихватања двојезичности. Овај политички концепт је основа канадског идентитета у међународној политици, кроз спољно-политички пројекат безбједности који укључује преузимање одговорности у међународним конфликтима, конструктивном мултилатерализму, као и посвећености међународним организацијама. Канадски неоконзервативизам, који је на политичку сцену увео Стивен Харпер, у суштини је један од брендова америчког конзервативизма, који је замијенио традиционални канадски конзервативизам, утемељен на британској традицији. Харпер је одбацио либерални пројекат канадске државе благостања у оквиру негирања целокупног рационалистичког дискурса либералне идеологије прогресивне елите Либералне партије Канаде, и настојао да изгради политички пројекат на сасвим новим основама. У Харперовој визији, међународна политика безбједности је презентована у наративу манихејске борбе између сила добра и зла, у којој велики конфликти дефинишу позицију Канаде у свијету. Међутим, протоком времена, Харперова спољна политика постајала све мање идеологична, а све више прагматична. Харпер се држао идеолошких парадигми само онда када то није у колизији са базичним ставовима таргетираног бирачког тијела.

Кључне ријечи: идеологија, идеологија либералног интернационализма, неоконзервативна идеологија, амерички конзервативизам, традиционални канадски конзервативизам, спољна политика, вриједности

Улога идејног фактора у спољној политици

Како би смо успоставили одговарајући теоријски оквир, полазимо од разматрања значаја идејног фактора за формирање спољне политике. Од краја Хладног рата истраживање идејног фактора у међународној политици постало

* dd.bozovic@yahoo.com

је веома обимно и утицајно, у оквиру теоријског правца конструктивизма. Веома јака социолошка основа конструктивизма представља основу за афирмацију идејног фактора у формирању спољне политике. Нико више не спори да идејни фактори, као што су култура, норме, вриједности, идентитет и идеологија играју велику улогу.¹

Један од класика модерне друштвене теорије, Макс Вебер (Max Weber) поставио је идејни фактор као полазну премису уз помоћ које објашњава развој капитализма. Протестанска радна етика и религијске вриједности су по њему најзначајнији елементи из тог идејног корпуса. На позицији метоголошког антипозитивизма, он је покушао да објасни друштвену акцију, не на емпиристички начин, већ интерпретативно, на основу разумијевања сврхе и значења које појединци вежу за своје активности.

Уочи краја Хладног рата, у оквиру бихевиористичког правца у међународним односима, само у мањем дијелу је постојао простор за концепте који су засновани на идејном фактору. Неореализам, исто тако као и неолиберализам, као доминантни правци током 80-тих година прошлог вијека, полазиште су имали у материјалном националном интересу, на коме се темељио концепт рационалног избора. Немоћ ових неокласичних приступа да објасне нагли крај Хладног рата отворила је простор конструктивистичком приступу.

Гоштајнова (Goldsein) и Коејн (Keohane) разликују најопштије идеје „погледа на свијет“ (world views), затим идеје „принципијелна увјерења“ (principled beliefs) и идеје „узрочна увјерења“ (causal beliefs). Основна разлика између опште идеје погледа на свијет на једној страни, и принципијелних и узрочних увјерења на другој страни, је у већој стабилности прве у односу на друге двије врсте идеја.²

Идеја погледа на свијет веома је мало зависна од конкретног контекста, и у себи укључује елементе који се мијењају веома споро, и може да траје веома дуги временски период. Ова идеја има велики утицај на понашање свих актера у међународној политици, од појединаца до националних влада и међународних организација.

Идеје принципијелних увјерења, уз помоћ принципа преводе вриједности у опште, конститутивне стандарде политичке акције, како истиче Соња Лукарели³ (Sonia Lucarelli). Оне се флексибилно прилагођавају специфичним ситуацијама и тако конституишу принципијелна или узрочна увјерења. Тако су норме, вриједности и принципи кључни за принципијелна увјерења, која нам помажу да објаснимо неку специфичну ситуацију преко моралних судова доброг/лошег и праведног/неправедног. Ова врста идеја нам помаже да видимо

¹ Benjamin Kienzle: *Ideas, Interests and the Limits of Collective Foreign Policy Output: The Case of the EU Non-Proliferation Policy*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2009, p. 38.

² Judith Goldstein and Robert Keohane, *Ideas and Foreign Policy*, 1993.

³ Sonia Lucarelli, "Values, Principles, Identity and European Union Foreign Policy," in *Values and Principles in European Union Foreign Policy*, ed. Sonia Lucarelli and Ian Manners (New York: Routledge, 2006).

свијет на практичан начин, тј. што је функционално, а што није функционално. У суштини, принципијелна и узрочна увјерења су примарни путоказ у савременом окружењу, у коме доминира сложеност и несигурност. Она нам помажу да доносимо јасне одлуке у комплексном окружењу.⁴

Често се дешава да различита нормативна и узрочна увјерења формирају узајамно повезане системе увјерења и друштвених репрезентација. Они се дефинишу као заједничке представе и концепти, уз помоћ којих, ми као појединци, организујемо наш свијет.⁵

Да би се разумјела одређена јавна политика обично је потребно идентификовати постојање неколико доминантних идеја. Доминантне идеје оне које утјеловљују одређене предности у односу на остале, у датој области политике, и укључују такве политичке вриједности као што су једнакост, правичност и индивидуалне слободе. Утицај доминантних идеја потиче из подршке оних сегмената друштва који обезбјеђују да политичке вриједности, које подупиру доминантне идеје, опстају као трајнији елементи политичке дебате.

Ким Ричард Носал (Kim Richard Nossal) је концепт доминантних идеја примјенио на изучавање канадске спољне политике. Проблем у изучавању тих идеја је у њиховој латентности, тако да не можемо лако показати њихово постојање у датој политици, из простог разлога зато што су ријетко експлицитно исказане. Даље, доминантне идеје би требало разматрати у одређеном контексту, како на домаћем тако и на међународном нивоу. Он истиче да, иако доминантне идеје обично трају током времена, оне се ипак постепено мијењају под утицајем промјена у политичком, друштвеном и економском контексту.⁶ Међутим, дубоке промјене у животним условима, као што су природне катастрофе, економске кризе, грађански ратови могу изазвати нагле промјене доминантних идеја. По њему, доминантне идеје врше очигледан, али суптилан утицај на креирање одређене политике, служећи код дефинисања параметара прихватљивих политичких опција (Nossal, 1996: 165).

Горе наведена аргументација показује да широки дијапазон идеја врши директни утицај на креирање политике. Истиче се утицај доминантних политичких идеја, који одређују артикулацију политичких циљева и метода за њихово постизање. Ове идеје циркулишу у политичком окружењу са различитим степеном подршке, пружајући политичким одлучиоцима одређене опције.

Одређена политичка тенденција постаје доминантна кроз процес, који настаје прво, кроз фазу идејног оспоравања. Дешава се да велики догађаји, као што су ратови, или смјене политичког лидерства доведу у питање текуће праксе и идеје. Нова политичка тенденција постаје доминантна само буде подржана од кључних политичких одлучилаца. Исто тако, она треба да буде поли-

⁴ Vivien A Schmidt, 2008: Discursive institutionalism. The explanatory power of ideas and discourse, in: Annual Review of Political Science 11.

⁵ Frederic Merand, Social Representations in The European Security and Defence Policy, Cooperation and Conflict, Nordic International Studies Association, Vol. 41.

⁶ Kim Richard Nossal, The Politics of Canadian Foreign policy, Prentice Hall Canada; 1996, p. 139.

тички одржива кроз подршку јавног мњења, да буде административно и политички прилагођења потребама политичког окружења, као и интересима политичких актера, како истиче Пол Гесловски⁷ (Paul Gecelovsky).

Традиционална идеологија либералног интернационализма

Идеја либералног интернационализма у канадском контексту утемељена је у политичкој филозофији Либералне партије Канаде (Liberal Party), која полази од индивидуалних слобода и одговорности и равноправног учешћа и једнаких шанси за све грађане у политичком процесу, поштовања мултикултурног контекста и заједничког идентитета базираном на њему, прихватања двојезичности и равноправности енглеског и француског језика у званичној употреби, у складу са Уставом и Повељом о правима и слободама (Charter of Rights and Freedoms). Овај политички концепт је основа канадског идентитета у међународној политици⁸.

Ова либерална увјерења су у континуитету присутна и развијају се у оквиру Либералне партије од краја 19. вијека до данас. Тако је Вилфред Лориер (Wilfrid Laurier) 1877. истицао: „Ја сам либерал. Ја сам од оних који мисле да свуда, у људским односима, има злоупотреба које треба исправити, нових хоризоната које треба отворити, и нових снага које треба развити.“ Скоро вијек касније, Пјер Трудо (Pierre Elliott Trudeau) износи став да либерална филозофија као највећу вриједност поставља индивидуалне слободе, и да последица те слободе промјена, а не одржавање status quo-а. По њему, Либералној филозофији инхерентан је реформски приступ са намјером покретања друштва и усавршавања институција. Даље, Џон Тарнер (John Turner) 1989. истиче да либерали вјерују, у првом реду, да су индивидуална права изнад права саме државе, и да је егзистенција појединаца ограничена њиховим властитим потенцијалом. Исто тако, Жан Кретјен (Jean Chretien) је 1991. изнио став да је Либерална партија носилац промјена у Канади, и то још од Лориера који је креирао емигрантску политику према западу Канаде, Кинга (King), који је почео да гради систем социјалног осигурања, Сеинт Лорена (St. Laurent), који је осмислио јаку националну економију која укључује и јавни и приватни сектор, Пирсона (Pierson), који је социјално осигурање допунио са медицинском заштитом и на крају Трудоа, који је ојачао двојезичност и политички позиционирао фрактофонску Канаду у националне оквире. По њему Либерална партија је увијек предводила друштвене промјене у Канади.

У канадском спољно-политичком контексту, идеја либералног интернационализма, заснована на горе поменутиим вриједностима и увјерењима, била је доминантна у периоду од краја Другог свјетског рата, па све до 2006. године

⁷ Paul Gecelovsky, *Constructing a Middle Power: Ideas and Canadian Foreign Policy*, *Canadian Foreign Policy*, 2009, Vol. 15, Issue 1.

⁸ The Philosophy of the Liberal Party of Canada, <https://ontario.liberal.ca/.../philosophy-of-the-libe.../19/01/2016>, p. 1.

и доласка на власт неоконзервативне владе Стивена Харпера (Steven Harper). Она је била успјешна у приказу унутрашње и спољне реалности, као и у прописивању средстава за рјешавање проблема у датом контексту.

Алан Готлиб (Allan Gotlieb) је запазио да канадска спољна политика егзистира на линији између реализма и идеализма, исказујући симптом „биполарног синдрома“. Тенденција реализма истиче заштиту националног интереса, који укључује суверенитет, безбједност и економски развој, док тенденција идеализма истиче мисију за праведнији свијет, промоцију демократије, смањење неједнакости међу народима, заштиту жртава насиља и помоћ сиромашнима⁹.

Либерални интернационализам као поглед на међународну политику који је прихватила Канада, сублимирао је обије ове тенденције у цјеловиту спољно-политичку агенду. За разлику од конзервативног интернационализма, који полази од војне моћи као главног фактора у међународној политици, овај поглед се ослања на снагу визије и идеја кроз мултилатерални приступ. Носал (Nossal) истиче активну улогу либералних интернационалиста у вези са међународном одговорношћу, конструктивном мултилатерализму, посвећености међународним организацијама и спремношћу да се употребе национални ресурси у подршци међународним организацијама (DeJong, 2011: 14).

Непосредно после Другог свјетског рата, министар спољних послова Луис Сеинт Лоран (Louis St. Laurent) у влади премијера Виљема Кинга (William Lyon Mackenzie King) одржао је чувено предавање на Универзитету Торонто. Том приликом он је поставио принципе који ће постати темељ канадске спољне политике у послераном периоду. Сеинт Лоран је истакао потребу да Канада узме активног учешћа у прихватању и унапређењу колективне безбједности. Био је убијеђен да је у канадском интересу да прави савезе са демократски уређеним земљама, промовише владавину прав у међународним односима, као и да преузима међународне обавезе у циљу јачања УН¹⁰.

Он је посебно подвукао значај канадског присуства у важним међународним институцијама, као што су УН, Свјетској банци (World Bank), Међународном монетарном фонду (International Monetary Fund), Организацији цивилног ваздухопловства (Civil Aviation Organization) и Свјетској здравственој организацији (World Health Organisation). Полазио је од става да постоји директна веза између просперитета Канаде и просперитета и напретка у свијету и да канадска спољна политика треба дјеловати у међународној политици у том правцу (Ibbitson, 2014: 2). Предавање Сеинт Лорана било је полазиште за општи политички консенсус на унутрашњој политичкој сцени током послератног периода у вези курса канадске спољне политике¹¹. Било да се ради о ли-

⁹ M. J. DeJong, *Human Security and Canadian Foreign Policy: The New Face of Canadian Internationalism*, Simon Fraser University, 2011, p. 13.

¹⁰ John Ibbitson, *The Big Break: The Conservative Transformation of Canada Foreign Policy*, CIGI Papers No. 29, 2014, p. 2.

¹¹ Дарел Брикер (Darrel Bricker) и Џон Ибитсон (John Ibbitson) су употребили термин „Лоранов консенсус“ (Laurentian Consensus) у вези са тим политичким договором око курса спољне политике. По њима то је био договор политичких снага у провинцијама Онтарио и Квебек. Тако је

бералној или о конзервативној влади, радило се о идентичном приступу у форуму УН, на међународним конференцијама или у питањима очувања мира.

Током 60-тих година одржавање мира постало је важан спољно-политички инструмент канадске дипломатије. Канадски мировни континенти били су распоређени на Кипру 1964 год., са циљем деескалације тензија између кипарских Грка и Турака, у Доминиканској републици и Родезији 1965. год. Канада је поводом кризе у Јужној Африци заузела средњу позицију, бранећи много суптилнији приступ у УН у вези са осудом апартхејда, и супростављајући се покушајима искључења Јужне Африке из чланства УН. Канада је исто тако заузела критички став према америчкој војној интервенцији у Вијетнаму¹².

Почетком 70-тих година, Трудоова влада (Trudeau) отворила је процес преиспитивања постулата либералног интернационализма, и редефинисања политике националног интереса, истицањем политичке независности и економског напретка. Канада је једна од првих западних земаља која је прекинула изолацију комунистичке Кине, јачањем своје дипломатске и трговинске мисије у тој земљи. Исто тако, диверсификовани су трговински односи увећањем присуства на европском и јапанском тржишту. Међутим, ни у овом периоду није напуштена у цјелини политика либералног интернационализма. Канада је остала посвећена одржавању мира и међународном преговарању у оквиру иницијатива УН.

Током прве половине 80-тих година Канада се ангажује на унапређењу међународног мира и стабилности, активностима на релаксацији тензија Исток-Запад (стимулација дијалога између двије супер-силе након совјетског обарања корејског авиона на лету 007 у септембру 1983. год.), контроли конвенционалног наоружања и режима неширења нуклеарног наоружања, као и рјешавању глобалне неједнакости између Сјевера и Југа. Средином 80-тих година, Малрунијева влада (Mulroney) реафирмише партнерство са САД као примарно у националном интересу. Исто тако, крајем 80-тих, јаче се акцентирају питања из домена људских права и државног суверенитета, посебно у контексту краја Хладног рата (DeJong, 2011: 25).

Генерално гледано, пројекција вриједности канадског друштва на спољни план је *a priori* једна експанзивна визија и веома амбициозан спољно-политички пројекат. У контексту угледа Канаде на одржавање мира (peacekeeping) у оквиру мировних напора УН-а у периоду послије Другог свјетског рата, канадска јавност је подржавала овакав приступ изражен у спољно-политичкој агенди средином 90-тих година.

Међутим, за разлику од његових претходника, влада Жана Кретјена је промоцију канадских вриједности поставила као радикално ново полазиште

политичка елита из урбаних центара уз ријеку Сент Лоренс (St. Lawrence River), Торонта, Отаве и Монтреала управљала Канадом.

¹² M. J. DeJong, *Human Security and Canadian Foreign Policy: The New Face of Canadian Internationalism*, Simon Fraser University, 2011, p. 19.

канадске спољне политике. Влада је истицала да ова политика има широку подршку у канадској јавности. Чак је тврдила да је за одбрану и очување вриједности канадског друштва неопходно промовисати на међународном плану (DeJong, 2011: 3).

У оквиру канадских вриједности које треба афирмисати на међународном плану јесте и идеја да међународни поредак треба да буде заснован на владавини права, а не на моћи. Истицано је да је владавина права суштина цивилизованог понашања, како унутар земаља, тако и у њиховим међусобним односима. Чини се да је афирмација ове вриједности више била везана за амбицију Канаде да побољша свој утицај у међународној политици, као „средња сила“, у сагласју са другим „средњим силама“ у међународној политици, као што је Аустралија, Норвешка или Јапан.

Носал истиче да је промоција канадских вриједности, у склопу агенде људске безбједности, нацивјела Кретјенову владу, и остала у главном току спољне политике и у наредном приоду. Тако је и министар спољних послова Бил Грем (Bill Graham), на почетку новог миленијума, отворено реафирмисао ту политику својих претходника.

Харперов неоконзервативизам- оштар заокрет у канадској спољној политици

Шадија Друри (Shadia Drury) истиче да је неоконзервативизам у суштини бренд америчког конзервативизма, који је у новијој политичкој историји Канаде замијенио традиционални канадски конзервативизам, утемељен на британској традицији. Традиционални канадски конзервативизам је био заснован на поштовање локалне заједнице, кооперативности, преузимању друштвених обавеза, умјерености, опрезу и одбацивању радикалних промјена. Овај канадско-британски конзервативизам се веома разликује од оног америчког. По њој, амерички конзервативизам је радикалан, ратоборан, брутално такмичарски и веома близак америчкој верзији либерализма (Drury, 2011: 9).

Класични конзервативизам је у принципу био орјентисан за очување добрих тековина у друштву и постепено реформисање лоших. Британска политичка традиција донијела је либералну револуцију која је ограничила извршну власт, одбрану права појединаца и парламентарни систем са циљем спречавања злоупотреба власти. Парламентарни принцип одговорне власти је обезбиједио да власт буде ограничена правичним изборним правилима, уставним ограничењима и парламентарним надзором.

Нова конзервативна партија (New Conservative Party) успјела је да замијени канадски бренд конзервативизма, који је заступала Прогресивна конзервативна партија (Progressive Conservative Party), са новим америчким брендом неоконзервативизма. Тај неоконзервативизам је производ радикалне америчке деснице, и у основи није конзервативан и умјерен у изворном смислу те ријечи, већ окренут радикалном мијењању поретка у политици и друштву. Тако

је Стивен Харпер (Steven Harper), за тв мрежу ЦБС рекао да када заврши своју мисију у Канади, да ће она бити непрепознатљива (DeJong, 2011: 10).

У канадској академској заједници веома је заступљена теза о снажном утицају филозофа Леа Штрауса¹³ (Leo Strauss) на политичку орјентацију Стивена Харпера. Овај филозоф је утицао на профилацију америчког неоконзервативизма, промјенама у вредносној орјентацији и спољној политици.

На Харпера је, у вријеме његових мастерс студија економије, снажно утицала група професора са Универзиета у Калгарију (University of Calgary), међу њима посебно Томас Фланаган (Thomas Flanagan), који ће касније постати његов главни сајветник.¹⁴ Они су амерички неоконзервативни дискурс, заснован на Штраусовим ставовима, афирмисали у канадској јавности.

Изгледа да је Фланаган приближио Харперу опус Хајека (Friedrich Hayek) и посебно његов центални концепт о спонтаном поретку, као и аверзију према социјализму, који је за њега пут у тоталитаризам¹⁵. Харпер је прихватио начело о борби против заједничког непријатеља, а то је по Фланагану, држава благостања (welfare state) која је хипертрофирала, и коју предводе отуђене елите, које схватају друштво у рационалистичком дискурсу¹⁶. Тако је Харпер прихватио такав критички поглед на канадско друштво вођено тзв. прогресивном елитом из Либералне партије и спремао се да изгради политички покрет који би могао да се супростави тој елити на новим основама.

¹³ Штраус је водио полемику са Александром Кожевом у вези потенцијалног стварања глобалних ауторитета у међународној политици, који би требало да потисну значај националне државе. Штраус је одбацио идеју о универзалној и хомогеној држави као завршном нивоу у историјском процесу људског друштвеног развоја. По њему, реализација тог пројекта била би најгора врста тираније икада, истичући да се последице могу сагледати преко тадашњих режима у Русији и Кини. Важно је истаћи да Штраус еманацију те тираније није видио само у горе наведеним марксистичким режимима, већ и у западним демократијама. По њему, настојање либерала на Западу да створе заједницу држава на универзалним основама, која би игнорисала специфичности националних демократија, такође је тоталитан пројекат. Такав пројекат је по Штраусу представљају Уједињене Нације. Вјеровало је да послеријатни либерализам у себи садржи премисе вриједносног релативизма чини га склоним идеализму у приступу међународној политици (Staring: 2015).

¹⁴ Scott Staring, Stephen Harper, Leo Strauss and The Politics of Fear, CIPS working paper, 2015, стр.4.

¹⁵ Хајек је истицао опасност која пријети либералном схватању друштва од стране научног социјализма. Фланаган је закључио да Хајек није у контрадикцији са традиционалним конзервативним ставовима Буркеа (Burke) о органском, спонтаном поретку и неформалним друштвеним правилима. Он је истицао два Хајекова доприноса модерном конзервативизму, и то фискални конзервативизам и морални конзервативизам. По њему, Хајек је успјешно повезао либералну и конзервативну школу мишљења у сјеверно-америчком контексту, дијелећи са Буркеом идеолошки поглед у вези са улогом владе, као и природе моралних схватања у друштву. Основна премиса, која повезује класични либерализам и традиционални конзервативизам у сјеверно-америчком контексту је да је примарни друштвени циљ је афирмација врлине (virtue), с тим да права врлина има основу у индивидуалном акту, а не у државној принуди. У супротном, врлина постаје прерогатив државе коју преузима државна бирократија. Тако индивидуалне слободе и традиција не би требало да буду у тензичном односу. Улога државе била би да штити индивидуалне слободе, док се врлина афирмише и остварује преко појединца, породице, локалних заједница, религијских организација (Boessenkool: 2015).

¹⁶ Ken Boessenkool, Sean Speer, How Harper's Philosophy Transformed Canada for the Better, <http://policyoptions.irpp.org/2015/12/01/harper/19/01/2016>, p. 9.

Харпер је нашао инспирацију у политичкој филозофији и пракси некадашњег премијера Канаде Џона Мекдоналда (John Macdonald), као успјешном примјеру из политичке историје ове земље, који је био утемељен на повезаности конзервативизма и либерализма, тзв. либералном конзервативизму (Boessenkool, Speer 2015: 11). Ова парадигма је заснована на увјерењу о рационалној, јефтиној власти, економском индивидуализму и приватном предузетништву. Исто тако, Харпер је прихватио његово схватање да неспутани либерализам треба довести у везу са поретком. Штовише, Мекдоналдово увјерење да слобода лишена поретка разара регуларни живот заједнице, врлину, дужност и част, постало је његово властито начело на коме се заснива његова доктрина „слободе са поретком“ (ordered liberty). Доктрина подразумијева да индивидуална слобода треба да буде у контексту породичних и друштвених односа, заједничких вриједности, као и легалних и моралних оквира који ограничавају индивидуалне тежње.

Уочи Харперовог доласка на власт у канадској јавности је било респектибилно мишљење да би његова политичка агенда могла да из темеља промијени канадску унутрашњу и спољну политику. Међутим, Конзервативци су планирали јачи фокус на имплементацију краткорочних циљева, као што су били кресање буџета, редукција криминала, подршка породицама у подизању дјеце, ефикаснија здравствена заштита, све то у складу са политичким околностима. Том Фланаган је истицао да треба одабрати овај политички курс из разлога што бирачко тијело није било склоно да подржи радикалне промјене у стратегији неоконзервативне владе, јер конзервативизам није била доминатна политичка идеја на унутрашњој сцени¹⁷.

Харперови конзервативци су разумјели да је канадска политичка култура у основи либерална и обликована кроз деценије владавине Либералне партије Канаде. Харпер је још 1997. године изнио став да је Канада држава благостања сјеверно-европског типа “у најгорем значењу те ријечи, и да је веома поносна на то“ (Brooke, 2011:3). Зато су конзервативци прихватили циљану тактику усмјерену на постизање мањих промјена, које би подржали популисти са запада Канаде, као и националисти из Квебека, упоредо са прогресивним конзервативцима.

Харпер је изнио своје виђење побједничке стратегије конзервативаца, која укључује спајање економских и социјалних конзервативаца, са нагласком на социјални аспект конзервативизма, јер треба ставити акценат на вредносна питања, која се посебно односе на спољну политику, одбрану, социјалну политику и сл. Он је одбацио канадску верзију либерализма и европског социјализма и филозофију канадског либерализма довео у раван са моралним нихилизмом.

¹⁷ Jeffrey Brooke, *The Harper Minority and the Majority Myth: Implementing the Conservative Agenda*, Department of Political Science Concordia University, 2011, p. 2.

Идеолошка орјентација Харперове спољне политике у домену безбједности

По природи ствари, Харперова конзервативна агенда је требало да се што јасније позиционира и направи разлику у односу на јак либерални утицај у канадској политици. Одмах на почетку мандата Харпер је одбацио неколико значајних иницијатива претходне владе. Тако је Харпер донио одлуку о повлачењу Канаде из Кјото споразума (Kyoto Accord) о климатским промјенама.

Преобликовање спољне политике и одбрамбене политике био је један од приоритета конзервативне владе. По њиховом мишљењу, у политици претходника недостајало је моралне моралне позиције у односу на значајна питања као што су борба против тероризма, Израелско-Палестински конфликт, као и недостатак воље да се користи „чврста сила“ (hard power) ради заштите канадских интереса. Исто тако, традиционална позиција Канаде као „средње силе“ и „поштеног брокера“ у међународној политици је проглашена митологијом¹⁸. У принципу, Харпер је одбацио „Лоранов консенсус“ (Laurentian Consensus), који је био основа канадске спољне политике деценијама послје Другог свјетског рата. Овај консенсус је полазио од става да је дипломатија кроз међународне институције у складу са канадским интересима и вриједностима и да јој омогућује значајан утицај у међународној политици.

У складу са моралним начелима неоконзервативизма, радикално је измијењен наратив у вези канадске спољне политике. У том новом наративу Канада је приказивана као бранилац слободе, демократије, људских права, као и да никада неће правити компромисе у односу на кључне вриједности и интересе, што радила претходна либерална влада. Значајан дио наратива је налажење ранијих извора канадске спољне политике у односу на ону која почива на либералном интернационализму. Ти ранији извори су базирани на суштинским националним вриједностима и борилачким врлинама. Тако је Харпер истакао да је рат из 1812. године допринио осјећају националног идентитета, као и да је Канада, и у Другом свјетском рату, као и у Хладном рату била на правој страни и утицала на свјетска кретања у позитивном смјеру. Међународна политика је тако приказана у визури Манихејске борбе између сила добра и зла, са нагласком да ти велики конфликти дефинишу позицију Канаде у свијету. Како је до тада, у наративу либералног интернационализма, та традиција била везана за ову политичку идеју, Харпер је настојао да делегитимише ту парадигму и замијени је новом, неоконзервативном парадигмом „храброг ратника“ (courageous warrior)¹⁹.

Харпер је имплементирао стратегију коријених измјена у канадској спољној политици и њеном „ребрендирању“. из јавног дискурса канадске владе нестали су садржаји традиционално везани за канадски допринос у међународној политици, као одржавање мира (peacekeeping), рјешавање кон-

¹⁸ Ken Boessenkool, Sean Speer, *ibid.*, p. 30.

¹⁹ Rolan Paris, Are Canadians still liberal internationalists? Foreign policy and public opinion in the Harper era, *International Journal*, Vol. 69, 2014, p. 281.

фликата, изградња међународних норми, мултилатерална дипломатија и сл. Настојало се презентовати принципијелну спољну политику, са јасно дефинисаном улогом у међународној политици, лишеноу „канадске фиксације плавим шлемовима“ (Scott Staring), у супротности са улогом „поштеног брокера“, која није у складу са канадским националним интересом. Тако је Харперов министар спољних послова истакао да је политика либералног интернационализма релативизовала моралну тековину канадског друштва у разликовању добра и зла и сврставања на страни добра. Ово је речено у складу са основним моралним постулатима неоконзервативне идеологије (Paris, 2014: 284).

Теза о јаким идеолошким неоконзервативним коријенима Харперове спољне политике је веома присутна у канадским академским круговима. Тако Френсис Расел (Frances Russell) износи став да је Харпер вођен идеологијом, Џејмс Фарнеј (James Farney) и Дејвид Рејсајд (David Rayside) да постоји јасан идеолошки заокрет у Харперовој спољној политици, као и став доајена канадске спољне политике Пола Хајнбекера (Paul Heinbecker) да је идеолошка оријентација те спољне политике сасвим очигледна, и да она има подршку „неоконка“ америчке провинијенције и „теоконка“ хришћанске евангелистичке конзервативне провинијенције. Ив Енглеер (Yves Engler) истиче радикалан став да Харперова спољна политика припада крајње десном политичком крилу политичког спектра, и то идеолошкој десници, евангелистичким хришћанима, десно оријентисаним ционистима, исламофобима и војно-индустријском комплексу. Бивши министар спољних послова у канадској влади, Џоел Кларк (Joe Clark) истиче да су амерички неоконзервативни утицаји обликовали начин мишљења, и приоритете у канадској спољној политици под Харперовим вођством.²⁰

Носал истиче да је доследна имплементација неоконзервативних идеолошких парадигми постепено опадала са протоком времена од 2006. до 2014. године. Ако у принципу идеологија упућује на конзистентност и кохерентност, онда се може закључити емпиријском евиденцијом да је Харперова спољна политика постајала све мање идеологична, а све више прагматична. Он наводи примјере из спољно-политичке праксе у вези са примјеном Кјото споразума о климатским промјенама, као и војном ангажовању у Авганистану. Са друге стране, Ролан Парис износи став да је бијег од идеолошке конзистентности узрокован несналажењем у практичној дипломатији, истичући фијаско те политике у УН.

На крају, Носал истиче радикално другачији став у односу на горе наведену аргументацију у корист идеологичности Харперове спољне политике. Он запажа да је Харпер пројектовао трансформације у спољној политици на дугорочној основи са циљем да се преко ње приближи бирачком тијелу у центру политичког спектра, које је традиционално окренуто према Либералној партији. По њему, Харпер се држао идеолошких парадигми само онда када то није у колизији са базичним ставовима таргетираног бирачког тијела. У том смјеру промишља и Џефри Симпсон (Jeffrey Simpson), који истиче да су се Харперо-

²⁰ Kim Richard Nossal, *Primat der Wahlurne: Explaining Stephen Harper's Foreign Policy*, Queen's University, 2014, p. 3.

ви неоконзервативци помјерили са идеолошких позиција према више флексибилним и приближили већинским ставовима јавног мњења, а не да се десило обрнуто, да је јавно мњење обликовано идеологијом неоконзервативаца (Nossal, 2014: 16).

Закључак

Идеологија, постављањем принципа, одређеним наративом преводи вриједности у стандарде политичке акције, прилагођавајући се околностима. Норме, принципи и вриједности су кључне компоненте сваке идеологије, уз помоћ којих је могуће просуђивати политичке догађаје, преко моралних судова доброг или лошег. Идеологија омогућује функционално разумијевање стварности, као и платформу за доношење политичких одлука, опедјељујући параметре за разматрање прихватљивог политичког избора. Скуп доминанатних идеја и ставова који чине једну идеологију треба размартати у контекстуалном оквиру, јер су оне подложне промјенама. Велике и нагле промјене у друштву исто тако утичу на радикалну промјену ових идеолошких компоненти.

Идеологија либералног интернационализма у канадском контексту полази од индивидуалних слобода и одговорности, поштовања мултикултурног контекста и заједничког идентитета базираном на њему, као и прихватања двојезичности. Овај политички концепт је основа канадског идентитета у међународној политици, кроз спољно-политички пројекат коју укључује преузимање одговорности у међународним конфликтима, конструктивном мултилатерализму, као и посвећености међународним организацијама. У својој крајње консеквентној форми ова идеологија подразумијева промоцију вриједности канадског друштва као посебни циљ спољне политике, што представља радикално полазиште у приступу међународној политици.

Канадски неоконзервативизам, који је на канадску политичку сцену на велика врата увео Стивен Харпер, у суштини је један од брендова америчког конзервативизма, који је замијенио традиционални канадски конзервативизам, утемељен на британској традицији. Тај неоконзервативизам је производ радикалне америчке деснице, и у основи није конзервативан и умјерен у изворном смислу те ријечи, већ окренут радикалном мијењању поретка у политици и друштву.

Харпер је одбацио либерални пројекат канадске државе благостања у оквиру негирања цјелокупног рационалистичког дискурса либералне идеологије прогресивне елите Либералне партије Канаде, и настојао да изгради политички покрет на сасвим новим основама. Полазећи од спознаје да је канадска политичка култура у основи либерална и обликована кроз деценије владавине канадских либерала, конзервативци су у имплементацији политичке стратегије прихватили инкременталистички приступ усмјерен на постизање мањих промјена у секвенцама и који би био прихватљив дијелу електората у центру политичког спектра.

У Харперовој визији, међународна политика у домену безбједности је презентована у наративу Манихејске борбе између сила добра и зла, у којој велики конфликти дефинишу позицију Канаде у свијету. Међутим, ако у принципу идеологија упућује на конзистентност и кохерентност, онда се може закључити емпиријском евиденцијом да је Харперова спољна политика постала све мање идеологична, а све више прагматична. Харпер се држао идеолошких парадигми само онда када то није у колизији са базичним ставовима таргетираног бирачког тијела. Тако се десило да су се Харперови неоконзервативци значајним дијелом помјерили са тврдох неоконзервативних идеолошких позиција према већинским ставовима јавног мњења, а не обрнуто, да је јавно мњење обликовано идеологијом неоконзервативаца. У прилог овој тези иде и пораз неоконзервативаца на последњим федералним изборима у октобру 2015. године и повратак на власт Либералне партије Канаде, са Џастином Трудоом на челу.

Литература:

1. Boessenkool, Ken; Speer, Sean (2005): How Harper's Philosophy Transformed Canada for the Better, <http://policyoptions.irpp.org>
2. Brooke, Jeffrey (2011): The Harper Minority and the Majority Myth: Implementing the Conservative Agenda.
3. DeJong, Melissa (2011): Human Security and Canadian Foreign Policy: The New Face of Canadian Internationalism, Simon Fraser University, 2011.
4. Drury, Shadia (2011): The rise of Neoconservatism in Canada, Humanist Perspectives, Issue 177.
5. Gecelovsky, Paul (2009): Constructing a Middle Power: Ideas and Canadian Foreign Policy, Canadian Foreign Policy, Vol.15, Issue 1.
6. Goldstein, Judith; Robert, Keohane (1993): Ideas and Foreign Policy.
7. Ibbitson, John (2014): The Big Break: The Conservative Transformation of Canada Foreign Policy, CIGI Papers No.29.
8. Kienzle, Benjamin (2009): Ideas, Interests and the Limits of Collective Foreign Policy Output: The Case of the EU Non-Proliferation Policy, Universitat Autònoma de Barcelona.
9. Lucarelli, Sonia (2006): Values and Principles in European Union Foreign Policy, New York: Routledge.
10. Merand, Frederic (2006): Social Representations in The European Security and Defence Policy, Cooperation and Conflict, Nordic International Studies Association, Vol. 41.
11. Nossal, K. Richard (2006): The World We Want? The purposeful confusion of values, goals, and interests in Canadian foreign policy, Canadian Defence and Foreign Affairs, Queen University, Ontario.
12. Nossal, K. Richard (2014): Primat der Wahlurne: Explaining Stephen Harper's Foreign Policy, Queen's University.
13. Nossal, K. Richard (1996): The Politics of Canadian Foreign policy, Prentice Hall Canada.

14. Paris, Rolan (2014): Are Canadians still liberal internationalists? Foreign policy and public opinion in the Harper era, *International Journal*, Vol. 69.
15. Schmid, A Vivien (2008): Discursive institutionalism: The explanatory power of ideas and discourse, *Annual Review of Political Science* 11.
16. Scowen, Reed (2004): Re-inventing Foreign Policy, *Literary Review of Canada*, vol. 12, no. 10.
17. Staring, Scott (2015): Stephen Harper, Leo Strauss and The Politics of Fear, CIPS working paper.
18. The Philosophy of the Liberal Party of Canada, <https://ontario.liberal.ca>

THE IDEOLOGICAL SHIFT IN CANADIAN SECURITY POLICY- HARPER NEO-CONSERVATISM

Summary: The ideology of liberal internationalism is the basis of Canadian identity in international politics, through the foreign-policy project, which includes taking responsibility in international conflicts, constructive multilateralism and commitment to international organizations. In its final form this ideology involves promoting the values of Canadian society as a specific objective of foreign policy, which represents a radical starting point in the approach to international politics. Canadian neoconservatism, which is introduced by Stephen Harper is one of the brands of American conservatism, which has replaced the traditional Canadian conservatism based on the British tradition. This is a product of neoconservatism of a radical American right wing, and basically is not conservative and moderate in the original sense of the word, but gravitate to a radical change the order in politics and society. Harper rejected the liberal project of the Canadian welfare state as part of the overall denial of rational discourse of liberal ideology, and tried to build a political project on a completely new basis. In Harper's vision, international policy in security domain is presented in a narrative of Manichean struggle between the forces of good and evil, in which big conflicts define the position of Canada in the world. However, if ideology generally leads to consistency and coherence, it can be concluded that the empirical record of Harper's foreign policy became less ideological and more pragmatic. Harper stuck ideological paradigm only when it is not in conflict with the basic attitudes of targeted voters. So it happened that the Harper neo-conservatives shifted a significant part of the hard neoconservative ideological positions to majority attitudes of public opinion, and not the other way around, that the public opinion is shaped by the ideology of the neoconservatives.

Key words: ideology, ideology of liberal internationalism, neoconservative ideology, American conservatism, traditional Canadian conservatism, foreign policy, values